

İLK GAZETECİ YÖNETMELİĞİ*

Çev: Aslı YAPAR GÖNENÇ**

Le premier statut des journalistes

Il y a soixante ans, une loi reconnaissait qu'écrire dans un journal est un véritable métier. Depuis 1935 les dérapages n'ont pas manqué et la loi n'a pas permis à la profession de faire le ménage qu'attendaient ses artisans.

.....

29 Mart 1935 tarihinde, Cumhurbaşkanı Albert Lebrun, gazetecilerin mesleki konularıyla ilgili bir yasayı resmen ilan etti. 14 Mart'ta Bakanlar Kurulu'nda, 19 Mart'ta da Senato'da tartışmasız kabul edilen bu yasa ilk kez olarak, bir gazetede yazmanın yalnızca bir uğraş olmadığını aynı zamanda bir meslek olduğunu kabul etmiştir. Amatör ve profesyonel gazetecileri birbirinden ayırmak için, gerçek ve yalancı gazetecilerin ortaya çıkarılması amacıyla bir kart dağıtılması kararı alınmıştır. Halk arasında bu karta Basın Kartı denilmektedir. Kullanıcıları arasında ise yalnızca kart diye adlandırılmaktadır.

* Olivier Da Lage, Le Premier Statut Des Journalistes, Le Monde Gazetesi, 2-3 Nisan 1995.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü.

Bugüne kadar ortak kanı, gazeteci olabilmek için bir gazetede yazmanın yeterli olduğu doğrultusunda idi. Bir önceki yüzyılda siyasetçiler ve yazarlar da gazeteci olarak kabul edilmekteydiler. Basında yer alan insanlar ise kendilerini profesyonel gazeteci olarak görmemekteydiler. Röportaj tekniğinin gelişmesi ve sanayi basınının doğuşu, röportaj yapan, makale yazan, yazı işleri sekreterliği yapan ve gazetecilikten başka bir işle uğraşmayan bir sınıfın oluşmasına yol açmıştır. Ancak çoğunlukla iyi birer maaş alamayan bu kesim, gelirlerini "amatörlerle" yani eğitmen, rahip, belediye sekreteri, avukat, sporcu gibi ay sonunu gazetelerde yazarak çıkaran kişilerle paylaşmak zorunda kalmışlardır.

1. Dünya Savaşı'ndan sonra 1918 yılı Mart ayında, bir grup gazeteci "Mesleki Savunma ve Disiplin Birliği" adı altında Gazeteciler Sendikasını kurmuştur. Yeni sendika kendine hemen iki amaç belirlemiştir: 1918 Temmuzunda yazıya dökülen gazetecilerin yükümlülükleri anlaşmasına uyulmasını sağlayarak mesleğin etik değerini korumak ve basın patronlarının mesleki konumu tanımalarını sağlamak.

İlk bağlantıların kurulması için, gazete yayıncılarının, 1925 yılında, L'Eco de Paris gazetesi yöneticisi Henry Simond başkanlığında Ulusal Fransız Gazeteleri Federasyonu çevresinde toplanmalarını beklemek gerekmiştir. Gazeteciler burada, günümüzde "toplular uzlaşım" denilen toplu sözleşmeden ve en düşük ücretten söz etmişlerdir. Tartışmaların bu iki konu üzerinde yapılması için bir ilke anlaşmasına da varmışlardır.

Sendika, kuruluşu aşamasında ele aldığı toplu sözleşme taslağını mesleğe kazandırmak istemektedir. 51 maddeden oluşan

yeni taslak 1928 yılında Henry Simond'a verilmiştir. Sendika ve gazete yayıncıları temsilcilerinden oluşan karma bir komisyon bu tasarıyı görüşmek üzere toplanmıştır. Patronları, Ulusal Federasyon, Paris Basını Sendikası, Günlük Bölgesel Gazeteler Sendikası, Günlük Yerel Gazeteler Sendikası tarafından temsil edilmişlerdir. Gazeteciler, Gazeteciler Sendikası (1927 yılında Ulusal Gazeteciler Sendikası'na dönüştürülmüştür) ve Basın Birliği Genel Komitesi Tarafından temsil edilmiştir. Karma komisyon 30 yakın oturumdan sonra tam bir anlaşmaya varmak üzereyken 30 Haziran 1930 tarihinde, Petit Marseillois Gazetesi'nin yöneticisi Bourageas başkanlığındaki Günlük Bölgesel Gazeteler Sendikası toplu sözleşme ilkesini bir yana iten, "gazetelerin iç sorunları" ile ilgili bir gündemi benimsemiştir.

Taşra gazetelerinin karşı çıkmasına karşın, karma komisyon bölgesel basın temsilcilerinin de katılımıyla çalışmalarını bir yıl kadar sürdürmüştür. 21 Haziran 1929 tarihinde, 44 oturum ve iki yıllık bir çalışmadan sonra komisyon bir anlaşmaya varmayı başarmıştır. 46 madde ve eklerden oluşan toplu sözleşme Henry Sigmond (Fransız Ulusal Gazeteciler Federasyonu Başkanı), Georges Bourdan (Ulusal Gazeteciler Sendikası Başkanı) ve Henri de Weindel (Basın Birliği Genel Komitesi Başkanı) tarafından imzalanmıştır.

Bu metin, gazetecilerin kim olduğunu tanımlamakta, mesleki bir kart oluşturulmasını öngörmekte, en düşük ücret sınırını belirlemekte, hastalık tehlikesine karşı korunma sağlamakta, sözleşmenin feshedilmesi durumunda çalışana bir yıllık ücretine eşdeğer bir tazminat ödenmesini öngörmekte, gazetenin görüş

değiştirmesi durumunda gazetecinin vicdanına zarar verildiğini bildirmesi haklarını tanımaktadır.

Ancak gazeteci ve patronlardan oluşan arabulucular, önemli bir bölümü oluşturan gazete yöneticilerinin karşı koyacaklarını göz önünde bulundurmamışlardır. 1933 Şubatı'nda, Jour Gazetesi ve Paris Basın Sendikası yöneticisi Léon Bailby bir mektupta gazete yöneticilerinin hiçbir zaman kurallara ya da sözde geleneklere boyun eğmediklerini, tazminat söz konusu olduğunda "her durumu olasılıkları doğrultusunda" ele aldıklarını, gazetelerin aldıkları kararları tek başlarına vermek istediklerini ve gazete yönetimlerinin herhangi bir yargıç kararına bağlı olmayı reddettiklerini belirtmiştir.

Uzlaşma yolu kapanınca tek çözüm parlamento yolu kalmıştır. Aynı zamanda eski bir gazeteci olan milletvekili Henri Guernut, 1933 Martı'nda 2 profesyonel gazetecilerin durumuyla ilgili bir yasa önerisi" sunmuştur. Çeşitli siyasi partilerden 64 milletvekilinin imzaladığı bu yasa tasarısı, toplu sözleşme tasarısının ana hatlarını ele almıştır.

1928 yılında, Uluslararası Çalışma Bürosu, 33 ülkede gazetecilerin çalışma koşullarını inceleyen bir anket yürütmüştür. Bu anketin sonuçlarına göre, tüm mesleki haklardan yoksun olan Fransız gazeteciler, diğer Avrupa ülkelerindeki meslektaşlarıyla, özellikle 1911 yılından bu yana çok geniş toplu sözleşme haklarından yararlanan İtalyanlarla kıyaslanınca listenin sonlarında yer almaktadırlar.

Bu olgusal çalışmanın sonunda, Uluslararası Çalışma Bürosu, 1929 yılında, çözüm üretmekle görevlendirdiği bir "zihinsel çalışanlar komisyonu" kurmuştur. Bu komisyonda, Fransız

gazetecileri, 1922 yılından bu yana Ulusal Gazeteciler Sendikası Genel Sekreteri ve 1926 yılında Uluslararası Gazeteciler Federasyonu kurucusu Georges Bourdan tarafından edilmiştir.

Bütün bu tartışmaların içinde yer alan Bourdan'a göre, kendisinin de katkıda bulunduğu Uluslararası Çalışma Bürosu raporuyla söz konusu edilen parlamentoya başvuru, patronlarla anlaşmanın başarısızlığa uğramasının kaçınılmaz bir sonucudur. Henri Guernut, Georges Bourdan ve Gazeteciler Ulusal Sendikasıyla işbirliği yaparak yasa önerisini sunmuştur. Ancak yasanın tartışmasız kabul edilmesini sağlayan kişi, yaşayı okuyan Emile Brachard'dır. Kendisi de bir gazeteci olan, Petit Toyen Gazetesi yöneticisi, 1927'den bu yana Ulusal Gazeteciler Sendikası üyesi Brachard 1932 yılında L'Aube milletvekili seçilmiştir.

Hazırladığı rapor, meslektaşları için ateşli bir savunma, temsilcileri tarafından imzalanan toplu sözleşme kurallarına uymayan basın patronlarına karşı şiddetli bir suçlama olmuştur. Basın, rüşvet davaları, rüşvet olayları, sanayi ve finans gruplarının satın alması, "gazetelerin, merkezi kapitallerce istiflenmesi, 10, 20, 50 gazetenin bir kişinin ya da bir mali grubun elinde bulunması" yüzünden bozulmuştur.

Gazeteci denilen bu zihinsel çalışanın bağımsızlığı nasıl sağlanmalıdır? Bu soruya iki yanıt vardır: Yeterli bir maaş sağlanması. Brachard, "Bir insanın kendisini ahlaki olarak güçlü hissedebilmesi için maddi özgürlüğüne sahip olması gereklidir." demektedir. Ve vicdan özgürlüğü tanınması.

Kamu hukukuna dayanması gereken bu koşul, gazetenin yayın yönelimlerinin değişmesi durumunda gazetecinin

gazetesinden kendiliğinden ayrılmış olsa da iyi bir tazminat alması olanağını sağlamaktadır.

Herni Guernet nedenleri açıkladığı konuşmasında, “Hem yazar ya da sanatçı hem maaşlı çalışan olan gazeteci ne yazar ne maaşlı çalışan olarak koruma altına alınmamıştır.” demektedir. Guernet yasası, vicdan özgürlüğü sayesinde bu belirgin tutarsızlığı aşmıştır. Çok ender olarak söz konusu olsa bile, vicdan özgürlüğü, maaşlı çalışanların belli bir hiyerarşi bağına sahip olmalarına karşın varlığıyla gazetecinin düşünce özgürlüğünü korumaktadır.

Parlamento, gazetecilere oldukça elverişli bir konum sunmaya hazırlanmıştır. Ancak bundan kim yararlanacaktır? Yarar sağlayanların arasında haksız çıkar sağlayanlar olmadığından nasıl emin olunacaktır? Tek bir sözcükle gazeteci kimdir? Yasa da bütün bu soruların yanıtı yer almamaktadır. En azından doğrudan söylememektedir. Verdiği tanım gereksiz bir yinelemeden ibarettir. “Profesyonel gazeteci, temel uğraşı gazetecilik olan, düzenli ve maaşlı olarak mesleğini Fransa’da yayımlanan günlük ya da süreli bir gazetede ya da bir Fransız haber ajansında yerine getiren ve yaşaması için gerekli gelirin büyük bölümünü buradan karışlayan kişidir.”

Yasa gazetecinin kim olduğunu belirtse bile gazeteciliğin ne olduğunu ele almamıştır. Profesyonellerden oluşan bir komisyon kurularak kart verilmesi öngörülmüştür. Profesyonel Gazeteciler Kimlik Kartı Komisyonu, Gazeteciler Federasyonu tarafından seçilen gazete yöneticileri ve gazeteciler tarafından seçilen gazeteci temsilcilerinden eşit sayıda üyeden oluşmaktadır. Brachard’a göre “Kimlik kartının verilmesi uzun süre düzensizlik

çinde yaşamış bir mesleğe yöntem getirilmesine yardım edecektir. Ahlaki çıkarlar maddi çıkarlarla bir arada gitmektedir.”

22 Mayıs 1936 tarihinde ilk komisyon toplantısından sonra, Ulusal Gazeteciler Sendikası “Gazetecilerin düzeninin gerçekleştirildiğini” açıklamıştır. “İşte mesleğimiz kendi içine kapanmadı ama koruma altına alındı. (...) Mesleki kart, mesleğin kendine bakışı, gazeteciliğin gazeteciler tarafından denetlenmesidir.”

Zaman geçtikçe, milletvekili Brachard'ın ve ulusal Gazeteciler Sendikası'nın göstermiş olduğu bu iyimserlik bizi gülümsetmektedir. Aradan aşağı yukarı 60 yıl geçmiş olmasına karşın gazetecilik mesleğinde kaymalar halen olmaktadır ve 1935 yasası meslekte yaratıcılarını düşündüğü düzeni sağlayamamıştır. Çünkü yasada kart verilmesi ya da kartın geri alınması koşulunu ahlaki bir kurala bağlamamıştır.

Bununla birlikte, 1992 yılında Romanya'daki ve Körfez Savaşı sırasındaki gazetecilik uygulamalarından esinlenen Kart Komisyonu bil bildiri yayınlamıştır: “Medya kamu gözünde kredisini yitirmiştir. 29 Mart 1935 yılında yasayla kurulan Gazetecilik Mesleği Kart Komisyonu 27 000 üyesini daha dikkatli olmaya davet etmektedir.”

Sonuç olarak 1935 yasası kusursuz olmasa da toplumsal ve teknolojik açıdan gelişmekte olan bir mesleğe düzen getirmiştir. Gazeteci sayısı 60 yılda 4000'den 28000 ulaşmıştır. 1935 yılında Fransız gazetecilere bu denli gelişmiş haklar tanınması kendisinden sonraki yasalara da örnek olmuştur.

